

МІСЦЕ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

У роботі досліджується сільська територія як основа для становлення локальної туристичної економіки з визначенням діяльності зеленого туризму. Розкриваються пріоритети регулювання підприємницької діяльності шляхом визначення агроспеціалізації території та впровадження поліфункціональності економіки в регіонах. Обґрунтовано значення сфери зеленого туризму для розвитку сільських територій в контексті специфіки формування економічних відносин, ведення бізнесу і самозайнятості з огляду на ресурсний потенціал територій. Запропоновано авторське визначення видів економічної діяльності в структурі економіки сільських територій та виділено місце серед них зеленого туризму. За результатами дослідження визначено актуальність трансформації туристичні дестинації з становленням локальної туристичної економіки та перехід на поліфункціональність.

Ключові слова: зелений туризм, економіка сільської території, монофункціональність, поліфункціональність, туристична дестинація, агроспеціалізація.

DEMKO V.

Dmytro Motorny Tavria State Agrotechnological University

THE PLACE OF GREEN TOURISM IN THE DEVELOPMENT OF THE ECONOMICS OF RURAL AREAS

Rural areas are traditionally the priority "objects" of state regulation, which require additional attention in the forms of financial and budgetary, property, information and promotional and other support. To organize effective state regulation of rural development at the national level, an appropriate concept and strategy should be developed, at the regional level - a program of action, and at the local level - a system of measures to implement them with systematic feedback and active influence of civil society. The urgency of the topic is to solve the problems of monofunctionality of rural areas, the need to promote the diversification of entrepreneurial activity in rural areas through the development of rural green tourism. Introducing multifunctionality of the economy in the regions in determining the agro-specialization of the territory and improving the anthropogenic load on the environment. Determining the directions of development of the tourist economy through associations and the formation of regional tourist destinations.

The paper examines the rural area as a basis for the formation of a local tourism economy with the definition of green tourism. The priorities of business regulation by determining the agro-specialization of the territory and the introduction of multifunctionality of the economy in the regions are revealed. The importance of the field of green tourism for the development of rural areas in the context of the specifics of the formation of economic relations, doing business and self-employment given the resource potential of the territories. The author's definition of types of economic activity in the structure of the economy of rural areas is offered and the place of green tourism among them is allocated. According to the results of the research, the urgency of the transformation of tourist destinations with the formation of the local tourist economy and the transition to multifunctionality was determined.

Keywords: green tourism, rural economy, monofunctionality, multifunctionality, tourist destination, agrospecialization.

Вступ. Сільські території традиційно виступають пріоритетними «об'єктами» державного регулювання, що потребують додаткової уваги у формах фінансово-бюджетної, майнової, інформаційно-промоційної та іншої підтримки. Для організації ефективного державного регулювання розвитку сільських територій на загальнодержавному рівні має бути вироблена відповідна концепція і стратегія, на регіональному рівні – програма дій, а на локальному – система заходів з їх реалізації з системним зворотнім зв'язком та активними впливами громадянського суспільства.

Актуальність теми полягає в вирішенні проблем монофункціональності сільських територій, необхідності сприяння диверсифікації підприємницької діяльності в сільській місцевості шляхом розвитку сільського зеленого туризму. Впровадженню поліфункціональності економіки в регіонах у визначенні агроспеціалізації території та поліпшення антропогенного навантаження на довкілля. Визначення напрямків розвитку туристичної економіки шляхом об'єднань та утворення регіональних туристичних дестинацій.

Теоретичні і практичні аспекти організаційно-економічного розвитку сільських територій, тенденції розвитку інфраструктури українського села, визначення туристичної дестинації розглядають в своїх наукових працях В. Борщевський [1], А. Грабовская [2], М. М. Мамчин, І. І. Жагаляк, Ю. Я. Добуш [5], М. Семенова [8]. В працях С.В. Кальченко [3] та С.Р. Пасеки [6] досліджувалася специфіка організації сільського туризму з точки зору стратегічних напрямів та систем розвитку сільських територій в регіонах. Разом із цим, на нашу думку, потребують подальшого дослідження теоретичні та практичні засади сучасного розвитку сільських територій з урахуванням активізації підприємницької діяльності в сфері зеленого туризму.

Метою дослідження є обґрунтування стратегічного значення сфери зеленого туризму для розвитку сільських територій в контексті специфіки формування економічних відносин, ведення бізнесу і самозайнятості з огляду на ресурсний потенціал територій.

Викладення основного матеріалу. Зелений туризм в етнополітичному плані відіграє також виняткову роль у збереженні так званого сільського способу життя. Зараз в сільській місцевості виникає

нова диференціація, пов'язана як із функціональними трансформаціями соціальної структури на селі, скороченням чисельності зайнятих у сільському господарстві, так і з взаємним існуванням та змішуванням традиційних і модерних стилів життя, які можуть поєднуватися або нашаровуватися один на одній; формуються перехідні соціальні спільноти, яким притаманні як модернові, так і традиціоналістські цінності та норми [4, с. 69]. Такі трансформації не завжди є прийнятними для етнополітичної безпеки, збереження культури і традицій сільських територій. Тому зелений туризм може стати ефективним чинником збереження автентики тих поселень, які мають чітко виражений характер сільського способу життя – в побуті, господарництві, дозвіллі, споживанні, суспільних взаєминах, участі у громадському житті села тощо.

Оскільки зелений туризм є стратегічною складовою галузі туризму, він формує важливу ланку локальної економіки та її структури, розкриваючи економіко-виробничу функціональність сільських територій. В європейській (зокрема польській) економічній науці сьогодні широкої популярності набуває теорія локальної (місцевої) економіки, що має пряме відношення до сільських територій. Структура економіки сільських територій, як правило, аграрноорієнтована. У залежності від її вагомості розрізняють різну **спеціалізацію економіки сільських територій**:

– монофункціональні – з розвитком одного виду економічної діяльності, як правило, сільського господарства і навіть окремих його сфер, та поліфункціональні – з розвитком декількох видів економічної діяльності, зокрема поєднанням виробничих і невиробничих секторів економіки;

– аграрні – спеціалізовані на сільському господарстві, позааграрні – спеціалізовані на несільсько-господарських видах економічної діяльності.

Проблема **монофункціональності** сільських територій є поширеною та актуальною для багатьох країн, хоча й частіше піднімається відносно вузькоспеціалізованих економік міст. В Україні Державною цільовою програмою розвитку українського села на період до 2015 року в рамках розвитку організаційно-правових форм господарювання визначено необхідність сприяння диверсифікації підприємницької діяльності в сільській місцевості, розвитку сільського туризму, відродженню підсобних промислів та ремесел [7]. Зазначені цілі мають значний потенціал виконання саме через розвиток зеленого туризму. Результати їхнього досягнення до 2015 року показує аналіз соціально-економічних показників розвитку українського села, що поки вимагає значно кращих позитивних тенденцій.

Монофункціональність сільських територій несе з собою низку деструктивів:

– обмежує можливості акумулювання достатньої кількості інвестиційних ресурсів у сільській економіці, в тому числі з метою реалізації інвестиційних проектів інноваційного спрямування [1];

– обмежує можливості населення зайнятості, реалізації бізнес-ідей та підприємницького потенціалу;

– не дозволяє ефективно використовувати ресурсний потенціал за різними компонентами;

– є загрозою у випадку форс-мажорних обставин для галузі, на основі якої розвивається локальна економіка, наприклад, у випадку негод і стихійних лих – для сільського господарства, пандемій, військових конфліктів чи терактів – для туризму.

У противагу монофункціональності, поліфункціональність локальної економіки може бути деструктивом для розвитку туризму, зокрема зеленого. У випадку розміщення в сільській території промислових об'єктів зі значними екологічними навантаженнями природно-кліматичні та історико-культурні атракції даної місцевості будуть недостатні для туристичної привабливості.

Розвиток зеленого туризму для економіки сільських територій забезпечує поліфункціональність – за рахунок стимулювання суміжних видів економічної діяльності, а саме сфери послуг, ремесел і промислів, сільського господарства (рис. 1).

Більшість сільських територій в Україні зберігають монофункціональність локальної економіки з агроспеціалізацією, що в кращому випадку супроводжується діяльністю агрохолдингів, а в гіршому – економічною стагнацією, масовою еміграцією та депопуляцією населення. Практика малого і середнього підприємництва в сільських територіях є недостатньою, що потребує цільового регулювання. Серед пріоритетів такого регулювання фахівці пропонують наступне [5, с. 458]:

– утвердження статусу селянина як реального власника та господаря на землі;

– запровадження спрощеного порядку реєстрації та звітності суб'єктів господарювання в аграрному секторі;

– розмежування підсобної та підприємницької форм господарювання сільських сімей, сприяння перетворенню особистих підсобних господарств на господарства товарного типу;

– підтримка розвитку особистих підсобних господарств як форми самозайнятості сільського населення;

– залучення приватного сектора у сільській місцевості до рекреаційно-туристичного підприємництва та підсобної діяльності у сфері туризму (зеленого туризму);

– регулювання трудової міграції сільського населення, спрямування її з трудонадлишкових регіонів до депресивних сільських територій;

– запровадження системи професійного навчання і перепідготовки незайнятих працюю сільських жителів.

Як показує практика, державна політика територіального розвитку в Україні залишається декларативною. Тому більшу роль мають відігравати ринкові механізми, а в ході реформи децентралізації – органи місцевого самоврядування.

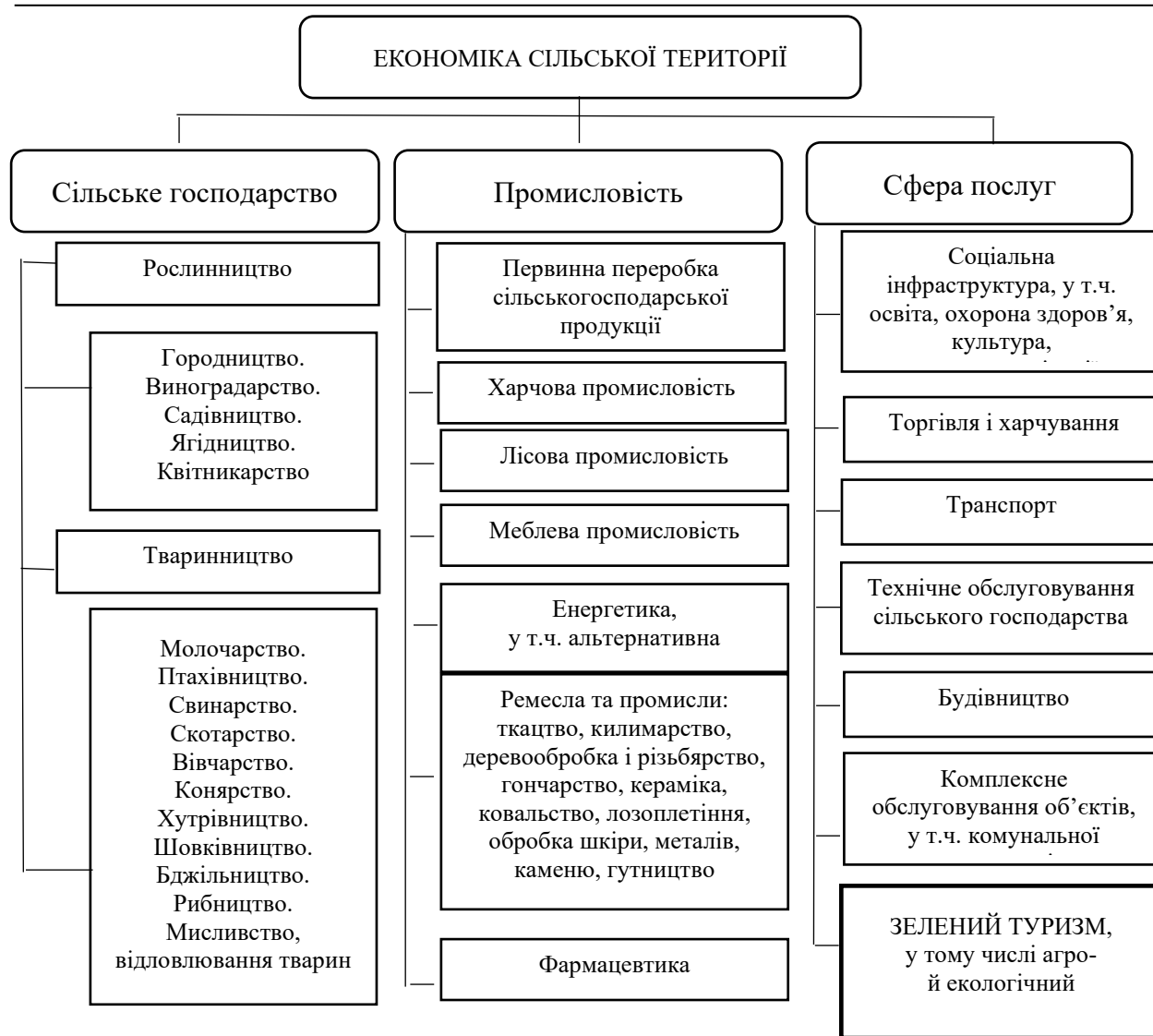

Рис. 1. Поширені види економічної діяльності в структурі економіки сільських територій та місце серед них зеленого туризму
Джерело: авторська розробка

З метою стимулювання розвитку економіки сільських територій важливо сприяти їх трансформації в *туристичні дестинації з становленням локальної туристичної економіки* (див. рис. 2).

Становлення локальної туристичної економіки повинно відбуватись шляхом підтримки органами місцевого самоврядування розвитку спеціальної інфраструктури на «етапі розвідки», коли обмежене коло осіб приваблюють місцеві природно-кліматичні та історико-культурні умови, з переходом до «етапу взаємодії», коли сфера починає активно розвиватись [2, с. 73].

У випадку активного розвитку локальної туристичної економіки з помітним впливом на загальну економічну ситуацію (підприємництво і зайнятість), суміжні види економічної діяльності, сільська територія може утвердити статус туристичної дестинації. «Туристична дестинація» – це місце відвідування, територія якого має певні кордони, приваблива для тимчасового перебування відвідувачів завдяки наявності туристичних ресурсів природного або штучного походження, є метою подорожі, має розвинути транспортну та комунікаційні зв'язки та містить: підприємства інфраструктури туризму, що пропонують якісні послуги і товари; посередницькі підприємства, що забезпечують виробництво й реалізацію туристичного продукту; підприємства, що забезпечують реалізацію мети подорожі туриста та підприємства, що пропонують сформований туристичний продукт відповідно до існуючого попиту [8, с. 36].

За клієнтоорієнтованим підходом, туристична дестинація обумовлюється тією привабливістю, яку вона представляє для певного сегмента споживачів; таким чином, на перший план виходить та туристична привабливість, якою володіє ця територія для великої кількості туристів, що визначає специфіку поняття дестинації і показує її принципову відмінність від понять «туристичний центр», «туристичний регіон» [9, с. 334].

Спеціалізація туристичної дестинації на зеленому туризмі чи окремій його послугі визначає конкурентоспроможність туристичного продукту й окреслює вектор соціально-економічного розвитку території з необхідністю розбудови загальної і спеціальної інфраструктури, належної інформаційно-промоційної підтримки та збереження місцевої історико-культурної автентики та природно-кліматичних особливостей.

Рис. 2. Сільська територія як основа для становлення локальної туристичної економіки з ядром зеленого туризму
Джерело: авторська розробка

Висновок. Сільські території включають поселення сільського типу, території між сільськими поселеннями без ознак міської забудови і виробництва, а також території сільськогосподарського виробництва. З огляду на специфіку ресурсного потенціалу, сільські території тяжіють до монофункціональності з агроспеціалізацією. Останніми роками в умовах світового туристичного буму все більше зусиль у розвитку сільських територій докладається для підтримки в них туристичних видів економічної діяльності. Зелений туризм має безліч аргументів на користь розвитку в сільських ареалах. Він забезпечує перехід на поліфункціональність локальної економіки та, водночас, не допускає надмірних антропогенних навантажень на довкілля.

В роботі досліджено економіку сільських територій як основу для становлення локальної туристичної економіки з визначенням діяльності зеленого туризму. Розкриті пріоритети регулювання підприємницької діяльності шляхом визначення агроспеціалізації території та впровадження поліфункціональності економіки в регіонах. Обґрунтовано значення сфери зеленого туризму для розвитку сільських територій в контексті специфіки формування економічних відносин, ведення бізнесу і самозайнятості з огляду на ресурсний потенціал територій. Запропоновано авторське визначення видів економічної діяльності в структурі економіки сільських територій та виділено місце серед них зеленого туризму. За результатами дослідження визначено актуальність трансформації туристичні дестинації з становленням локальної туристичної економіки та перехід на поліфункціональність.

Література

1. Борщевський В. Організаційно-економічні механізми інноваційного розвитку сільських територій Карпатського регіону : Аналітична записка / Віктор Борщевський : Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <http://old2.niss.gov.ua/articles/1182/>
2. Grabowska A. Lokalna gospodarka turystyczna a rozwój regionów / Aleksandra Grabowska // Studia Ekonomiczne. – 2013. – Т. 147. – С. 68–80.
3. Кальченко С.В., Демко В.С. Стратегічні напрямки розвитку туристичної галузі в Запорізькій області. Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного (економічні науки) / За ред. Л.В. Синяєвої. – Мелітополь: Вид-во Мелітопольська типографія «Люкс», 2019. – №1. – С. 121-128
4. Лінцова Н. Ю. Диференціація сільських стилів життя в умовах соціальних трансформацій / Н. Ю. Лінцова // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи. – 2016. – Вип. 36. – С. 68–74.
5. Мамчин М. М. Тенденції розвитку інфраструктури українського села / М. М. Мамчин, І. І. Жагаляк, Ю. Я. Добуш // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2007. – № 594 : Логістика. – С. 455–460.
6. Пасека С. Р., Демко В. С., Сільський зелений туризм як запорука розвитку сільських територій. Вісник Черкаського університету, Серія: економічні науки, 2017. - № 4 – С. 80-86
7. Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 19.09.2007 № 1158 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1158-2007-%D0%BF#text>

8. Семенова М. Правове визначення туристичної дестинації з урахуванням міжнародного законодавства та національного законодавства країн ЄС / М. Семенова, Е. Гунаре // Право та інновації. – 2019. – № 4(28). – С. 34–39.
9. Трегубов О. С. Конкурентоспроможність туристичних дестинацій / О. С. Трегубов // Економіка і організація управління. – 2016. – № 3(23). – С. 333–339.

References

1. Borshchevsky V. Organizational and economic mechanisms of innovative development of rural areas of the Carpathian region: Analytical note / Victor Borshchevsky: National Institute for Strategic Studies. URL: <http://old2.niss.gov.ua/articles/1182/>
2. Grabowska A. Local economy of tourism and development of regions / Aleksandra Grabowska // Studia Ekonomiczne. - 2013. - T. 147. - P. 68–80.
3. Kalchenko SV, Demko VS Strategic directions of tourism industry development in Zaporizhia region. Collection of scientific works of Tavriya State Agrotechnological University named after Dmitry Motorny (economic sciences) / Ed. L.V. Sinyayeva. - Melitopol: Publishing House Melitopol Printing House "Luxury", 2019. - «1. - P. 121-128
4. Lintsova N. Yu. Differentiation of rural lifestyles in terms of social transformations / N. Yu. Lintsova // Bulletin of VN Karazin Kharkiv National University. Series: Sociological research of modern society: methodology, theory, methods. - 2016. - Vip. 36. - P. 68–74.
5. Mamchyn MM Tendencies of development of the infrastructure of the Ukrainian village / MM Mamchyn, II Zhagalyak, Yu. Ya. Dobush // Bulletin of the National University "Lviv Polytechnic". - 2007. - № 594: Logistics. - P. 455–460.
6. Paseka SR, Demko VS, Rural green tourism as a guarantee of rural development. Bulletin of Cherkasy University, Series: Economic Sciences, 2017. - № 4 - P. 80-86
7. On approval of the State target program for the development of the Ukrainian village for the period up to 2015: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of 19.09.2007 № 1158. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1158-2007-%D0%BF#Text>
8. Semenova M. Legal definition of a tourist destination taking into account international legislation and national legislation of the EU / M. Semenova, E. Gunare // Law and Innovation. - 2019. - № 4 (28). - P. 34–39.
9. Tregubov OS Competitiveness of tourist destinations / OS Tregubov // Economics and organization of management. - 2016. - № 3 (23). - P. 333–339.

Надійшла / Paper received: 17.07.2020

Надрукована / Paper Printed : 28.09.2020